

บทนำ

วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ กล่าวได้ว่าเป็นวันสำคัญของประวัติการ
เมืองการปกครองของประเทศไทยวันหนึ่ง เพราะเป็นวันที่เริ่มศักราชระบอบการปกครอง
ที่เรียกกันว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่เป็นวันสิ้นสุดของระบอบการ
ปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ในวันนี้จะมีความหมายไกลไปถึงว่าไทยเรามีกระบวนการ
การเมืองในวิถีทางของระบอบประชาธิปไตยนับแต่บัดนั้นมากี่ห้าปี เพียงแต่เราเริ่มมีการนำ
กติกาประชาธิปไตยบางข้อมาใช้เท่านั้น จริงอยู่คณะราษฎรเป็นผู้นำในการก่อการเปลี่ยนแปลง
การปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองที่พระมหากษัตริย์
อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ความสำเร็จเป็นผลจากการประนีประนอมที่มีเจตนารมณ์ร่วมกัน
ทั้งสองฝ่าย ระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงมีพระราชประสงค์สละ
อำนาจการปกครองทั้งปวง ที่พระองค์ทรงมีอยู่ในฐานะพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณา-
ญาสิทธิราชย์แก่ประชาชนของพระองค์ กับคณะราษฎรผู้ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน เพื่อ
รับมอบอำนาจอธิปไตยจากองค์พระมหากษัตริย์ โดยได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราช
บัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อวันที่ ๒๗
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

การวางรากฐานสถาบันระบอบรัฐธรรมนูญ เป็นการยอมรับภาระหน้าที่ของ
คณะราษฎรที่จะพัฒนาการเมืองให้ดำเนินไปในวิถีทางของการปกครองระบอบประชาธิปไตย
แต่กระบวนการเมืองนับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นระยะเวลา
ถึง ๒๐ ปี มิได้มีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยตามอายุขัยของมันเลย มีแต่ความระส่ำ
ระสายทางการเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการปฏิวัติ รัฐประหาร และการกบฏ

และมีการใช้มาตรการนอกวิถีทางประชาธิปไตยอยู่เนือง ๆ ยังผลให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การปกครองของประเทศไทย เกิดการแก่งแย่งชิงอำนาจในระหว่างชนชั้นปกครองกันเอง ใครมีฐานกำลังสนับสนุนที่เข้มแข็งกว่าก็เป็นฝ่ายชนะไป ประชาชนเพียงแต่เป็นผู้ดูมากกว่าผู้แสดง ในประสบการณ์การเมืองที่ผ่านมา กล่าวคือไม่ว่าจะเป็นคณะราษฎรหรือคณะรัฐประหารต่างก็ส่งวนอำนาจที่ตนได้รับมาหดยิบยื่นให้ประชาชนตามแต่ที่ตนพอใจ กระบวนการเมืองจึงมีลักษณะเป็นกึ่งประชาธิปไตยมาตลอด ในบางครั้งเกือบเป็นเผด็จการ และก็มีอยู่บางครั้งเหมือนกันที่เข้าใกล้เงื่อนไขของความเป็นประชาธิปไตย

การรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ มีผลต่อเนื่องให้การปกครองระบอบกึ่งประชาธิปไตยถอยหลังไปตั้งต้นที่จุดเดิม การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๙๕ ย่อมเป็นเครื่องบงชี้ถึงความล้มเหลวในการพัฒนาการเมืองของคณะราษฎร และคณะรัฐประหารในช่วง ๒๐ ปี ฝ่ายแรกบกพร่องในฐานะที่ตนไม่สามารถวางพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนตามที่ตนได้สัญญาไว้ในหลัก ๖ ประการที่แถลงในวันปฏิวัติ ฝ่ายหลังต้องรับผิดชอบในฐานะที่เป็นผู้ทำลายกระบวนการเมืองที่กำลังเริ่มเข้าสู่ตามวิถีทางของประชาธิปไตยกลับไปสู่การปกครองโดยทหารนับแต่นั้นมา

ฉะนั้น การศึกษาผลสะท้อนของการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๙๕ ที่มีต่อกระบวนการเมืองในช่วงระยะเวลา พ.ศ. ๒๔๙๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ

๑. เพื่อศึกษาถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเมืองไทยก่อนและหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ซึ่งพระราชทานอำนาจการปกครองที่พระองค์ทรงมีอยู่แก่ประชาชนชาวไทย

๒. เพื่อศึกษาถึงการผูกขาดอำนาจการปกครองประเทศของคณะราษฎร คณะรัฐประหาร โดยพิจารณาถึงบทบาทในการพัฒนาการเมืองไทยในแง่ส่งเสริมและแง่ที่เป็นอุปสรรค

๓. เพื่อศึกษาถึงสถาบันทางการเมืองที่สถาปนาขึ้น สามารถหยั่งรากลึกกลายเป็นสถาบันหลัก ที่เอื้ออำนวยยังผลดีให้เกิดแก่การปกครองระบอบประชาธิปไตยหรือไม่

๔. เพื่อศึกษาถึงความผิดพลาดหรือความล้มเหลวในกระบวนการเมืองไทย โดยวิเคราะห์ถึงผล และหาสาเหตุทั้งฝ่ายชนชั้นปกครองคือ คณะราษฎรหรือคณะรัฐประหาร กับฝ่ายผู้ถูกปกครองหรือประชาชน ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเมือง

๕. เพื่อศึกษาถึงการสืบต่อตำแหน่งอย่างปราศจากระเบียบแบบแผนของคณะราษฎรและคณะรัฐประหาร โดยเปรียบเทียบกับการสืบราชสันตติวงศ์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ขอบเขตการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้จะมุ่งพิจารณากระบวนการเมืองในช่วงระยะเวลาเพียง ๒๐ ปี คือระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๕ โดยเริ่มวิเคราะห์ตั้งแต่คณะราษฎรยึดอำนาจการปกครอง จนกระทั่งถึงการย้อนกลับมาใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๙๕ อีกครั้งหนึ่ง โดยคณะรัฐประหาร แต่จะกล่าวถึงผลการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองโดยคณะราษฎร เริ่มตั้งแต่การก่อการยึดครองอำนาจและการคืนอำนาจ สำหรับบทบาทของคณะรัฐประหารนั้นจะพิจารณาเพียงการเข้าสู่อำนาจของฝ่ายทหารจนกระทั่งประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๙๕

วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล

จะอาศัยวิธีการศึกษาคนควาจากหนังสือ เอกสาร ตั๋วบทกฎหมาย บทความ จากหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ โดยใช้วิธีวิจัยควยเอกสาร (Documentary Research)

ซึ่งมาจากแหล่งคนควาต่าง ๆ เช่น หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
หอสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุด
วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรและบางแสน นอกจากนี้ยังเก็บรวบรวมบทความที่
กระจัดกระจายตามหนังสือพิมพ์ทั้งรายวันและรายสัปดาห์มาประกอบการวิจัยด้วย

การที่จะให้เขาถึงแก่นแท้ของกระบวนการเมืองในช่วงระยะตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๗๕
ถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ จำเป็นอย่างยิ่งต้องศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach)
เป็นหลักเพราะเป็นการพิจารณาย้อนไปในอดีต ประกอบกับกระบวนการเมืองต้องเกี่ยวพัน
กับตัวบทกฎหมาย โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ จึงต้องศึกษาเปรียบรัฐธรรมนูญ
ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นการศึกษาเชิงกฎหมาย (Legal Approach) จึงเป็นสิ่งที่ขาด
เสียมิได้เลยและเพื่อให้การศึกษาสมบูรณ์ขึ้น ผู้เขียนได้เข้าร่วมสัมมนาในวิชาสัมมนาปัญหา
การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยของแผนกวิชาการปกครอง คณะบัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคการศึกษาภาคหลัง ปีการศึกษา ๒๕๑๓ โดยผู้ช่วย
ศาสตราจารย์ พงศ์เพ็ญ ศกุนตารักษ์เป็นอาจารย์ผู้นำสัมมนา ทั้งนี้เพื่อทราบถึงทัศนคติของ
สังคมไทยต่อกระบวนการเมืองให้แจ่มชัดยิ่งขึ้น

การวิจัยวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนเน้นหนักในการวิเคราะห์ (Analysis) มาก
กว่าที่จะใช้แบบพรรณนาโวหาร (Description) เพื่อให้ได้ทราบถึงผลที่ได้รับจากการ
ปฏิบัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ (Dependent Variables) ว่ามีลักษณะอย่างไรบ้าง ในกระบวนการ
การเมืองลำดับต่อมาจนถึง ๒๐ ปี อย่างไรก็ตามก็จะเป็นการเพียงพอ ถ้าหากยังไม่ได้
ทราบถึงสาเหตุอันแท้จริงที่เกิดผลสะท้อนในรูปลักษณะต่าง ๆ ดังนั้นการวิเคราะห์ถึงสาเหตุ
(Independent Variables) จึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเช่นกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

มีผู้กล่าวว่า "การที่จะมองอนาคตอย่างถูกต้องได้นั้น จักต้องหวนดูตัวอย่าง
ในอดีตเป็นสำคัญ" วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ก็เช่นเดียวกัน พยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงข้อความจริง

ที่ว่า ภาระบวการ เมืองคำเนนในลักษณะที่ผูกขาด โดยชนชั้นปกครองคือคณะราษฎรหรือคณะรัฐประหาร เพียงแต่หยิบยื่นอำนาจการปกครองบางส่วนตกถึงมือประชาชนเท่านั้น การสถาปนาสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ขึ้นก็เพื่อสงวนอำนาจไว้สำหรับพวกตน หากพิจารณาอย่างผิวเผินก็จะพบความเป็นประชาธิปไตยเพียงภายนอก เพื่อให้คณะของคณะมีอำนาจปกครองประเทศโดยชอบธรรม ความผิดพลาดในอดีตที่ผ่านมา น่าจะเป็นนิทัศน์อุทธาหรณ์อย่างดีในการที่จะพัฒนาการเมืองไทย ไปสู่วิถีทางของการปกครองระบอบประชาธิปไตยต่อไป เพราะภาระบวการเมืองไทยในช่วง ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๔๗๕ - พ.ศ. ๒๔๙๕) ไม่ได้ให้อะไรมากไปกว่าการช่วงชิงอำนาจในหมู่คณะเดียวกันหรือต่างคณะ โดยอาศัยฐานแห่งอำนาจที่มีประชาชนเป็นเครื่องสนับสนุน ยังผลให้ภาระบวการ เมืองคำเนนในลักษณะระทอนกระแทน ลมลูกคลุกคลาน และที่สำคัญก็คือการเริ่มต้นที่จุดเก่า

วิทยานิพนธ์ เรื่องนี้พยายามชี้ให้เห็นให้ภาระบวการเมืองไทยหลุดพ้นจากวัฏจักรที่หมุนเวียนระหว่างฝ่ายพลเรือนกับฝ่ายทหารมาเป็นภาระบวการเมืองของประชาชน ซึ่งจะกำหนดวิถีทางของตนเองมีโซ่ใหญ่ปกครองเพียงคณะเดียวกำหนดอย่างที่แล่วมาในอดีต

การนำเสนอเรื่อง

บทที่หนึ่ง เป็นบทซึ่งกล่าวถึงแนวความคิดทั่ว ๆ ไปในการทำวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบข่ายของการวิจัย วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

บทที่สอง เป็นบทที่กล่าวถึงความสำคัญของสถาบันของพระมหากษัตริย์ที่มีความต่อเนื่องมาตลอดประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทย แม้ว่าจะเปลี่ยนฐานะอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ความเป็นสถาบันหลักมิได้เสื่อมคลายลงเลย สถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงเป็นสถาบันเดียวที่มั่นคง ซึ่งพอจะมีพลังต่อรองกับคณะราษฎร พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ย่อมยืนยันถึงพระราชดำริของพระองค์

ที่ประสงค์ให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเกิดขึ้น แต่พระราชวิริยะอุทิศสาหัสของ พระองค์ทองไร่นัด พระองค์จึงทรงสละราชสมบัติในที่สุด หลังจากนั้นก็เป็นบทบาทของ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เสียเป็นส่วนใหญ่

บทที่สาม เป็นบทที่กล่าวถึงการผูกขาดอำนาจการปกครองโดยคณะราษฎร การยึดครองอำนาจการปกครองโดยคณะรัฐประหาร ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ในทางนิตินัยและพิจารณาถึงลักษณะเด่นของกระบวนการ เมืองในช่วงระยะเวลา ๒๐ ปี เช่น ความเข้มแข็งของฝ่ายบริหาร การเมืองภายใต้การ ครอบงำของระบบราชการ การสืบต่อตำแหน่งอย่างปราศจากระเบียบแบบแผน ระบบพรรค การเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง

บทที่สี่ เป็นบทที่กล่าวถึงสาเหตุแห่งความล้มเหลวทางการเมืองเท่าที่ผ่านมา มาในช่วง ๒๐ ปี มีอะไรบ้าง เช่น ลักษณะสังคมไทยไม่เอื้ออำนวย ชนชั้นปกครองขาด คุณภาพประชาธิปไตยรวมกันอย่างแท้จริง โดยแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นระหว่างชนชั้นปกครอง และมีการสร้างฐานแห่งอำนาจในทางที่ผิด ๆ จนกลายเป็นมรดกตกทอด นอกจากนี้อาจมี สาเหตุมาจากการเกี่ยวพันระหว่างการเมืองกับระบบราชการจนแยกไม่ออก และความล้ม เหลวที่จะสร้างสถาบันหลัก ซึ่งมาจากประชาชน

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

- (๑) กระบวนการเมือง หมายถึง วิธีการใดมาซึ่งอำนาจ ใช้อำนาจสืบต่ออำนาจที่ ปราบกฎมีขึ้นทั้งในทางนิตินัยและพฤตินัย
- (๒) คณะราษฎร หมายถึง คณะผู้ก่อการที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบ พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ บางครั้งอาจเรียกว่า ผู้ก่อการบาง หรือบุคคลที่อยู่ในคณะราษฎรบาง

อาทิเช่นพระยาพลพลพยุหเสนา นายปรีดี พนมยงค์
จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายควง อภัยวงศ์
พลเรือตรีถวัลย์ ชরণาวาสวัสดิ์ นายทวี บุญยเกษตร
ซึ่งบุคคลเหล่านี้เคยเป็นอดีตนายกรัฐมนตรีของไทย
มาทั้งสิ้น

(๓) คณะรัฐประหาร หมายถึง

คณะทหารที่ทำการยึดอำนาจรัฐบาลของพลเรือ
ตรีถวัลย์ ชরণาวาสวัสดิ์ และประกาศเลิกใช้
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๘
และประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
(ชั่วคราว) พ.ศ. ๒๔๙๐ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๙๐ บุคคลที่อยู่ในคณะรัฐประหาร อาทิ
เจนพลโทผิน ชุณหวัน พลโทหลวงกาจสงคราม
พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ฯลฯ และรวมทั้งจอมพลป.
พิบูลสงครามด้วย เพราะภายหลังรัฐประหารได้
รับการสนับสนุนจากคณะรัฐประหารเป็นหัวหน้า
รัฐประหารเพียงในนาม และได้เป็นนายกรัฐมนตรี
ในที่สุด ฉะนั้นจอมพลป.พิบูลสงคราม หลัง รัฐ-
ประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ถือว่า
เป็นบุคคลในคณะรัฐประหารคนหนึ่งด้วย

(๔) คำนิยาม หมายถึง

สิ่งที่สังคมเชื่อว่าเป็นสิ่งดีงาม ซึ่งยึดถือปฏิบัติใน
สังคม

(๕) ขนชั้นปกครอง หมายถึง

บุคคลหรือคณะบุคคลในคณะราษฎรหรือคณะรัฐประ-
หาร หมายถึงข้าราชการประจำชั้นผู้ใหญ่ ทั้ง
ฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหาร

- (๖) สภาผู้แทนราษฎร หมายถึง สภาที่ประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภทที่ได้รับเลือกตั้งจากราษฎรเขามา และสมาชิกประเภทที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง
- (๗) สภาผู้แทน หมายถึง สภาที่ประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
- (๘) รัฐสภา หมายถึง สภาที่ประกอบด้วยสภาผู้แทนและวุฒิสภาหรือพฤฒสภา
- (๙) อุดมการ หมายถึง วิธีคิดหรือระบบความเชื่อถือของชนชั้นหรือกลุ่มชนในสังคม และมีความต้องการที่จะบรรลุถึงสภาวะอันอุดมนั้น